

Tekinsoy, Betül (2022). "Halk Eğitiminin Taşra Uygulamalarına Bir Örnek: Çorum Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinin Faaliyetleri". *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*. S. 12, s. 49-65.

HALK EĞİTİMİNİN TAŞRA UYGULAMALARINA BİR ÖRNEK: ÇORUM HALKEVİ HALK DERSHANELERİ VE KURLAR ŞUBESİNİN FAALİYETLERİ*

A SAMPLE OF PROVINCIAL PRACTICES BY PUBLIC EDUCATION: THE ACTIVITIES BY PUBLIC CLASSROOMS AND COURSES BRANCH OF ÇORUM COMMUNITY CENTER

Dr. Öğr. Üyesi Betül TEKİNSOY*
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
betultekinsoy@gmail.com

Öz

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere kurucu kadro tarafından benimsenen ana düşünce; milli ve modern bir devlet meydana getirmektir. Milli devletin inşasında üzerinde önemle durulan hususlardan birisi ise bunu devam ettirebilecek modern bir toplum oluşturmaktır. Çağdaş dünyanın gereklerini topluma benimsetmek için bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından halkevleri hayata geçirilmiştir. Türk Modernleşme hareketini, bir seçkinler hareketi olmaktan çıkararak, bütün topluma mal etme düşüncesinin ürünü olan Halkevlerinin kurulmasıyla birlikte halk eğitimi çalışmalarının da kurumsallaştığı görülmektedir. Nitekim Halkevleri ve Halkodaları ülke genelinde bir taraftan rejimi ve inkılapları halka benimsetmeyi amaçlarken, diğer

*Bu çalışma, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde kabul edilen "Çorum Halkevi ve Faaliyetleri (1933-1951)" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

*ORCID: orcid.org/0000-0002-5342-366X

tarafından toplumun eğitiminde aktif bir rol üstlenmişlerdir. Çalışmamızın amacı, Çorum Halkevi bünyesinde faaliyet gösteren Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi'nin çeşitli alanlarda açtığı kurslar aracılığıyla toplumun modernleştirilmesinde ve halkın iş sahibi olmasında yaptığı hizmetleri, halk eğitimi faaliyetleri çerçevesinde değerlendirmektir. Böylece Çorum Halkevi örneğinde görülebileceği gibi Halkevlerinin taşradaki uygulamaları ortaya konulacaktır. Çalışmamızda, başta Cumhuriyet Arşivi belgeleri olmak üzere, çeşitli eserlerden ve Çorum Halkevi'nin yayın organı olan Çorumlu dergisinden istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halkevleri, Çorum Halkevi, Halk Eğitimi, Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, Modernleşme

Abstract

Since the establishment of the Republic of Turkey, the main idea adopted by the founding staff, especially Atatürk, is to create a national and modern state. One of the important issues in the construction of the national state is to create a modern society that can continue this. One of the most significant means of adopting the requirements of the Contemporary World to the society is the Community Centers, which were brought to life by Mustafa Kemal Atatürk himself. It is seen that public education studies were institutionalized upon the establishment of community centers, which were the product of the idea of spreading the Turkish modernization movement over the whole society instead of the elite class of the society. As a matter of fact, whereas the community centers and community rooms purposed to adopt the regime and reforms to the people throughout the country, on the other hand, they took an active role in the education of the society. The purpose of the study is to evaluate the services provided by Public Classrooms and Courses branch operating within the Çorum Community Center in the modernization of the society and the employment of people within the framework of public education activities through the courses opened in various fields. Thus, as seen in the sample of Çorum Community Center, the practices by community centers in the countryside will be revealed. In this study, various studies, especially the documents of the Republic Archive, and Çorumlu magazine, which was the publication organ of Çorum Community Center, were used.

Keywords: Community Centers, Çorum Community Center, Public Education, Public Classrooms and Courses Branch, Modernization

Giriş

İnsanların kendilerini gerçekleştirebilmelerinde önemli rolü olan eğitim; örgün, yaygın ve algın eğitim olmak üzere kendi arasında üçe ayrılmaktadır (Güneş, 1996:1-2). Örgün eğitim dışında yürütülen bir eğitim olan halk eğitimini, “yetişkin eğitimi”, “yaygın eğitim”, “toplum eğitimi” gibi adlarla da ifade edilen, yetişkinlere ve okul dışındakilere yönelik düzenli ve örgütlü bir eğitim çabası olarak belirtmek mümkündür (Türkoğlu, Uça, 2011: 49). Halk eğitimi bireyleri ve toplumu İnsanî ve millî değerlerle donatarak, ekonomik ve sosyal yönlerden yeterli birey olarak yetiştirmek amacıyla topluma, belli programlar halinde verilen eğitim faaliyetleridir (Çankaya, 2013: 33). Bir diğer tanıma göre halk eğitimi; halkın fert, topluluk ve millet olarak, ayırım gözetilmeksizin, halkın zamanının ve ilgilerinin tümüne hitap eden bir eğitim olayıdır (Durukan, 1987: 82). Halk eğitiminin amacı ise, bireyin yeteneklerini, tutum ve davranışlarını değiştirmesi ve geliştirmesi için bilgi ve beceri kazandırmak olarak ifade edilebilir (Geray, 2002: 4).

Cumhuriyet öncesi dönemde her ne kadar halk eğitimi alanında bazı çalışmalar yapılsa da Cumhuriyetin kurulması halk eğitimi çalışmalarının artmasına ve daha sistemli hale gelmesine zemin oluşturmuştur. Cumhuriyet Dönemi'nde halk eğitimi alanındaki tarihsel gelişim incelendiğinde, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde ilk halk eğitim birimi 1926'da “*Halk Terbiyesi Şubesi*” ismiyle İlköğretim Genel Müdürlüğü Talim ve Terbiye Dairesi'ne bağlı olarak kurulmuştur. Halk eğitimi açısından bir diğer gelişme ise 1927'de halk derslikleri ve halk konferansları için bir yönetmeliğin çıkarılmasıdır. Bu derslikler, farklı sebeplerle hiç öğrenim görmemiş veya istediği öğretim derecesine erişememiş olanları, temel yurttaşlık bilgileriyle donatmanın yanı sıra millî kültür ve bilinci güçlendirmek görevini vazife edinmiştir (Türkoğlu; Uça, 2011: 53). Halk eğitimi alanında yapılan önemli çalışmalardan bir diğeri de 1928 yılında gerçekleştirilen “*Harf Devrimi*” sonrasında Millet Mektepleri'nin kurulmasıdır. 1932 yılında Halkevlerinin kurulmasıyla da halk eğitimi çalışmaları kurumsallaştırılmıştır. Ülkenin dört bir yanında örgütlenmiş olan

halkevleri, Türk İnkılabı'nın, halkçılık ilkesine gerçeklik kazandırmıştır (Çeçen, 1977: 21)¹. Halkçılık, Mustafa Kemal Atatürk'ün en temel prensiplerinden birisi olarak hayat bulmuş ve birçok mesele bu bakış açısı çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır (Özer, 2011: 47).

Cumhuriyetin ilanı sonrasında yapılan inkılaplarla Türkiye'de başlayan sosyo-ekonomik, kültürel ve politik değişim sürecine halkın uyum sağlaması ve inkılaplara sahip çıkması için halkın eğitilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu açıdan dünyanın birçok ülkesinde uygulanan halk eğitimi alanındaki denemeler ve reformlar incelenmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde, yöntem ve içerik önerileri de dikkate alınarak Türkiye Cumhuriyeti'nin rejimine, siyasal yapısına, ekonomik ve halkın sosyo-kültürel durumuna göre halk eğitimi kurumlarının açılması kararlaştırılmıştır. İşte bu kurumlar; Halkevleri'dir (Özer, 2020: 13). Halkevleri'nin, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında bir kültür kurumu mahiyetinde kurulmuş olduğu ve sosyo-kültürel değişimin bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Halkevleri ilk kuruldukları 19 Şubat 1932 tarihinden 1951 yılında kapatılışına kadar toplumun kalkınması ve modernleşmesinde önemli vazifeler üstlenmiştir Halkevleri toplumsal kalkınma ve modernleşmeyi gerçekleştirme konusunda önemli bir araç

¹Millet Mektepleri'nin kuruluş gayesi 1928 talimatnamesinin birinci maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir: "Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Türk dilinin ferdi ve umumî, hususî ve resmî bilcümle muharriratta Türk harfleriyle tesbiti kanunen kabul edilmiş olmasından bu kanuna müsteniden tatbikatta vuzuh ve veçhe iraeisi için yeni Türk harflerinin kısa bir zamanda ve kolay surette her ferde okuyup yazabilmek imkânını bahşeden mahiyetinden Türk Milletini azami surette istifade ettirmek ve büyük halk kitlelerini süratle okuryazar bir hale getirmek maksadıyla millet mektebi teşkilatı yapılmıştır" ifadeleri ile belirtildiği görülmektedir. Bkz. (T.C. Resmî Gazete, 1928: 610); Halk eğitiminde etkili olan kurumlardan bir diğeri de Köy Enstitüleri'dir. Köy Enstitüleri'nin amaçlarını şu şekilde özetlemek mümkündür: "Köylere uyum sağlayabilecek öğretmenler yetiştirmek, köylülere rehberlik ve liderlik yapabilecek donanımda öğretmenler göndermek, eğitim yoluyla köylüleri bilinçlendirerek tarımdan yüksek kalite ve verim elde etmek, halka okuma yazma öğretmenin yanında halkın bilinçlendirilmesini sağlamak ve köy halkının sosyal, ekonomik ve kültürel yönlerini geliştirerek, kalkınmalarına yardımcı olmaktır". Bkz. (Ezer, 2019:1797).

olmasının yanında yeni kurulan devletin ideolojisini topluma benimsetmek ve bu doğrultuda vatandaşlar yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Halkevleri, hem Mustafa Kemal Atatürk'ün Halkçılık ilkesinin pratiğe geçirildiği kurumlar olma özelliğini taşımış, hem de sınıfsız, kaynaşmış bir toplum yapısı öngören halkçılık ilkesi doğrultusunda toplumun geneline hitap etmiştir (Özer, 2011: 254). Diğer taraftan yeni kurulan devletin ilk dönemlerinde ortaya konulan bir modernleşme hareketi olan Halkevleri, Cumhuriyet'in getirdiği yeni değerler sistemi ve yaşam tarzının oluşmasında önemli vazifeler üstlenmiştir. Halkevleri Türk inkılabının temel değerleri olan; halkın eğitim ve kültür düzeyini yükseltmek, milleti aynı ideallere bağlı bir topluluk haline dönüştürmek, milli birliği oluşturan kültür öğelerini ortaya çıkartıp geliştirerek kültür ve düşünce birliğini sağlamak, taşra-şehir ve köylü-aydın ayrımını ortadan kaldırmak gibi önemli görevleri üstlenmiştir. Halkevleri kapatıldığı tarihe kadar Anadolu'nun en ücra köylerinde, bir yandan toplumsal hayata ilişkin bilimsel çalışmalar yaparken öte yandan da halkı ilk kez opera, bale, tiyatro, sinema ve müzik etkinlikleri ile buluşturma becerisini göstermiştir (Türkmen, 2018: 61-62; 65).

Halkevleri ilk olarak 19 Şubat 1932'de 14 il merkezinde açılmıştır. Türk modernleşme sürecine yaptıkları katkı ile halkın her türlü sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını temin edecek bir müessese haline gelmişlerdir (Türkmen; Tekinsoy, 2016: 158). Halkevlerinin kuruldukları şehrin sosyal ve kültürel hayatının canlanmasında göstermiş oldukları başarıya paralel olarak diğer illerde de halkevi açılması gereksinimi ortaya çıkmış ve 1932 yılının sonunda bu kuruluşların sayısı 34'e ulaşmıştır. Kuruluşlarından kısa bir süre sonra ülke geneline yayılan Halkevleri sayısı, kapatıldıkları 1951 yılında 478'e yükselmiştir (Duman, 2008: 88-90).

Atatürk İlke ve İnkılaplarının geniş halk kitlelerine ulaştırılmasını amaçlayan Halkevleri, kuruluş amacına uygun olarak bütün şubeleri aracılığıyla halkı eğitmeyi kendisine hedef olarak belirlemiştir. Halkevleri ülke genelinde kısa sürede teşkilatlanarak, toplumsal kalkınmanın bir temel taşı daha yerine koymuştur (Türkmen, 2010: 268). Yaptıkları faaliyetler

aracılığıyla da kuruldukları şehir ve kasabalarda sosyal-kültürel ve ekonomik hayata oldukça fazla katkı sağlamışlardır. Amaçlarını hayata geçirebilmeleri için kendilerine has bir çalışma planı olan dokuz şube oluşturulmuştur. Bu şubeler aşağıdaki gibidir (CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, 1940: 4):

- Dil-Tarih ve Edebiyat
- Güzel Sanatlar
- Temsil
- Spor
- Sosyal Yardım
- Halk Dershaneleri ve Kurslar
- Kütüphane ve Yayın
- Köycülük
- Müze ve Sergi².

Halkevleri; sanat, edebiyat, tiyatro gibi alanlardaki çalışmalarıyla büyük topluluklara çağdaş bir kültür aşlamaya çalışmıştır. Halkevleri etkinlikleri; her türlü deneyim, kabiliyet ve isteklere göre, her yurttaşın özgürce seçip katılabileceği bir faaliyet alanına sahip olmuştur. Kendi yönetim kurallarında, bir halkevinin açılabilmesi için gerekli, bina, para ve diğer maddi araçlar sağlandıktan sonra bu gruplardan en az üçünün çalışması

²Bu şubelerin isimleri dilde sadeleştirme ve şubelerinin görev alanlarındaki değişimlerden dolayı değişikliğe uğramış ve 7 şubede isim değişikliğine gidilmiştir. Söz konusu değişiklikler şu şekildedir: 1932 yılında kurulan Dil, Edebiyat Tarih Şubesi 1940 yılında Dil Edebiyat Şubesine dönüştürülmüştür. Güzel Sanatlar Şubesi 1935 yılında Ar Şubesine, 1940 yılında ise tekrar Güzel Sanatlar Şubesine dönüştürülmüştür. Temsil Şubesi, 1935 yılında Gösterit Şubesine, 1940 yılında tekrar Temsil Şubesi'ne dönüştürülmüştür. İçtimai Yardım Şubesi 1940 yılında Sosyal Yardım Şubesine, Kütüphane ve Neşriyat Şubesi 1935'te Kitapsaray ve Yayın Şubesine, 1940 yılında ise Kütüphane ve Yayın Şubesine dönüştürülmüştür. Köycüler Şubesi, 1940'ta Köycülük Şubesine, Müze ve Sergi Şubesi, 1940 yılında Müze ve Tarih Şubesine dönüştürülmüştür. Halkevi şubelerinden Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesiyle Müze ve Sergi Şubesindeki değişiklikler söz konusu şubelerin amaç ve çalışma sahalarına ilişkin gerçekleşirken, diğer şubeler için yapılan isim değişikliği dilde sadeleşmenin bir sonucu olarak değerlendirilmelidir (BCA, 490.01/847.353.3; Özer, 2020: 31-32).

gerektiği vurgulanmıştır (CHP Halkevleri Talimatnamesi, 1940). Bu önemli şubelerden birisi de Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesidir. Çorum Halkevi içerisinde en faal olarak çalışarak şehrin sosyo-kültürel yapısına doğrudan etki eden şube olmasının yanı sıra diğer şubeleri de çalışmalarında destekleyen Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesini çalışmamızın merkezi olarak belirledik.

1. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinin Çalışma Esasları

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, toplumun eğitim seviyesinin yükselmesine katkı sağlayacak her türlü okuma, yazma ve yetiştirme faaliyetlerinin ilerleyip genişlemesini sağlamak ve korumak amacıyla kurulmuştur. Bu şube okuma-yazmayı öğretmek, yabancı dil ve fen dersleri vermek, sanat öğretmek, pratik hayat bilgileri öğretmek gibi kişisel gelişime yönelik eğitim vermek amacıyla oluşturulmuştur (103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, 1936: 97). Şubenin temel amacı; halka okuma yazma öğretmek, onların bilgi seviyelerini yükseltmek ve çeşitli kurslarla halkı donanımlı hale getirmek olmuştur. Türkçe okuma-yazma, pozitif bilimler, el sanatları, yabancı dil vb. kursları açılarak, kursları başarıyla tamamlayanlara diplomaları düzenlenen törenlerle verilmiştir. Halkevlerinin en önemli unsurlarından birisi olarak kütüphaneler görülmüştür. Halkevleri 1932 talimatnamesinde; *“Kütüphaneler halk bilgisinin ilerlemesinde başlıca amildir. Bu sebeple her Halkevinde bir kütüphane ve okuma yazma odasının bulunması Halkevinin ilk kuruluş şartlarından sayılır.”* şeklinde belirtilerek kütüphanenin Halkevi için önemini altı çizilmiştir (CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932: 32). 1950'lere kadar Türkiye'de kütüphane hizmetlerinin Halkevleri tarafından karşılandığını ifade edilmektedir.

Halkın eğitim seviyesinin yükselmesini sağlayan her türlü okuma yazma ve yetiştirme faaliyetlerinin ilerleyip genişlemesini sağlamak ve korumak amacıyla kurulan Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinin başlıca vazifeleri ve çalışma sistemleri Halkevleri Talimatnamesi'ne göre şu şekilde özetlenebilir:

-Bu şube yerel idarelerle belediyelerin ve özel teşebbüs üyelerinin okuma-yazma, fen dersleri ile yabancı dil dersleri vermek, zanaat ve pratik bilgileri öğretmek gibi, kişisel gelişime yönelik girişimlerini yakından ve sağlam bir ilgi ile takip ederek arzu edilen şekilde çalışmalarına ve neticeye ulaşmalarına yardım etmek,

-Halkevinde bu bilgi kurumlarından imkân olursa hepsini, olmaz ise birkaçını açmak. Derslerde ve kurslarda vatandaşların fikri düzey ve öğrenim derecelerine göre okuma yazma, tarih ve yurt bilgisi, sosyal bilgiler, yabancı dil, hesap, hesap tutma usulü ve daktilo gibi hayatı kazanmaya yönelik dersler vermek³,

³Bu kurslar içerisinde özellikle Türkçe kursları ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde anadili Türkçe olmayan vatandaşlara Türkçe öğretilmesi milli birliğin sağlanması açısından önem arz etmiştir. Bu resmi kayıtlarda şu şekilde dile getirilmiştir. *"Memlekette kendi ana diliyle okuma yazma bilmeyen halk, bunu bilenlerden daha çoktur. Böyle olunca memleket aydınlarına büyük ödevler düşmektedir. Ancak her halkevi ve odasının bu konu üzerinde hassasiyetle durduğunu söylemek zordur. Halka okuma-yazma öğretmek davasında umulduğu kadar ileri gidilmediğini itiraf etmeliyiz. 1941 yılında 383 halkevi ve 198 halkodamız var. Bağına on binlerce aydın toplayan bu müesseseler, bir milletin kültür hayatında küçümsenemez, azımsanamaz. Bunlar ortalama olarak yılda 100 kişiye okuyup yazma öğretseler 58100 vatandaş ışığa kavuşmuş olur. Halbuki aşağı yukarı 150 halkevi tarafından görülmekte olan bu iş yukarıdaki rakamın 5/1'i kadardır"* (CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942: 10).; Açılan kurslar elbette ki sadece okuma yazma ile sınırlı kalmamış, ayrıca, Halkevinin bulunduğu bölgenin istek ve ihtiyaçlarına göre de kurslar açılmıştır. Örnek oluşturması açısından, Antalya Halkevi'nde halkın İstiklal Marşı'nı öğrenmeleri için kurs açıldığı görülmektedir. Okul öğrencilerini bütünlüme sınavlarına hazırlamak amacıyla Malatya Halkevi'nde yaz kursu düzenlemiştir. Cezaevlerinin birer ıslah kurumu haline getirmek amacıyla Edirne Halkevi tarafından Edirne Hapishanesi'nde okuma yazma kursu açılmıştır. Bölgesel ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak Aydın Halkevi tarafından konservecilik kursu, Tekirdağ Halkevi tarafından bağcılık kursu, Bozdağ Halkevi tarafından arıcılık kursu ile Bursa Halkevi tarafından da ipek filatür kursları açıldığı görülmektedir. Yine Adana Halkevi bünyesinde motorlu taşıtların kullanımı ve tamiri ile ilgili kurslar açılarak bu konuda yabancıların tekelinin kırılmaya çalışıldığı, halkın kurslar aracılığıyla kamyon, motosiklet, ziraat makineleri gibi araçları kullanabilir ve tamir edebilir hale getirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Yine denizcilik faaliyetlerinin yapıldığı şehirlerdeki halkevlerinde denizcilik meslek kurslarının açıldığı görülmektedir (Özer, 2010: 376).

-Halkevinde açılan kursların öğretmenliğinin fahri olarak yürütülmesini sağlamak,

-Halkevi binası müsait değilse kurs ve dersaneleri uygun olan başka bir yerde açmak,

-Halkevinin açacağı dersane ve kursların idareleri bu şube komitesinin yapacağı ve Halkevi Yönetim Kurulu'nun onaylayacağı özel bir talimata tabidir ve bu şube özel idarelerle belediyeler tarafından açılmış olan dersanelere mümkün olan yardımlarda bulunur.

-Halk dersanelerinde yetişen her devre mezunlarının diplomaları bütün Halkevinin katılımıyla düzenlenen bir toplantıda merasimle verilir. Ayrıca özel teşebbüslerle açılan dersane ve kursların diplomaları bu kurs ve dersaneleri düzenleyen kurumun talebi ve onayı ile Halkevinde yapılan diploma töreniyle dağıtılması uygundur (BCA, 490.01/847.353.3).

2.Çorum Halkevi'nin Halk Dersaneleri Şubesi ve Faaliyetleri

Çorum Halkevi, Halkevlerinin açılışının birinci yıldönümü tarihi olan 19 Şubat 1933 tarihinde; Adana Aksaray, Balıkesir, Çankırı, Erzincan, Gümüşhane, Isparta, Kars, Manisa, Mersin, Muğla, Niğde, Sivas ve Tokat vilayetleri ile Bafra, Bayburt, Alaiye, İnebolu ve Urla kazalarının halkevleriyle birlikte *"Milli Kültürün ve ilmi hareketler ve faaliyetlerin kuvvetlendirilmesi, halkın sosyal seviyesinin yükseltilmesi için halkevlerine yardımda bulunulması"* amacıyla kurulmuştur (BCA, 490.01/02.09.01).

Kuruluşundan itibaren, yoğun bir çalışma temposuna giren Çorum Halkevi, gerçekleştirdiği faaliyetlerle de adından söz ettiren bir halkevi haline gelmiştir. 1936 yılı içerisinde en verimli Halkevleri olarak belirtilen; Adana, Afyon, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bitlis, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Edremit, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, İnegöl, İzmit, Kayseri, Konya, Kütahya, Maraş, Mersin, Ordu, Samsun, Sinop, Sivas, Zonguldak halkevleri içerisinde Çorum'da vardır (Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?, Ankara 1937: 5).

Çorum Halkevi'nin Halk Dershaneleri Şubesi ile ilgili ilk belgelere 1937'de rastlanmaktadır. Bu yılın başlarında faaliyete geçen şubenin 4'ü bayan, 3'ü erkek olmak üzere 7 üyeden oluştuğu görülmektedir. Başkanlığını İlkokul başöğretmenlerinden Bilal Özkan'ın yaptığı şubenin yönetiminde, ortaokul öğretmenlerinden Muzaffer Bey ve ilkokul öğretmenlerinden Emine Hanım bulunmaktadır. Bu dönemde özellikle yabancı dil kurslarına önem verilmiş ve 8 Şubat 1937'de Fransızca, 6 Mart 1937'de Almanca kursları açılmıştır. Bu kurslardan Fransızca derslerine 50, Almanca derslerine 18 öğrenci devamlı olarak katılmış, ayrıca tatil döneminde de Çorum dışından eğitim alıp tatile gelen öğrencilerle ortaokul öğrencilerine dersler vermeye devam edilmiştir (BCA, 490.01/984.813.2.76). Aynı yılın ikinci döneminde de kurslar devam ettirilmiş, haftada 3 ders olmak üzere 29 öğrenciye toplam 72 saat Fransızca dersi verilmiştir. Müzik dersleri de haftada üç gün olmak üzere bu dönemde vermeye başlanmış, piyano derslerine de düzenli olarak dört öğrencinin devam ettiği görülmüştür (BCA, 490, 01/984.813.2.42).

58

1938 yılında da yabancı dil derslerine devam edilmiştir. Ortaokul yabancı dil öğretmenlerinden Halil Fehmi tarafından haftada iki saat olmak üzere 15 öğrenciye Almanca, 28 öğrenciye Fransızca dersleri verilmiştir. Ayrıca müzik kursları da devam etmiş, müzik öğretmeni Sadi Leblebici tarafından haftada iki saat ders verilmiştir (Çorumlu, S. 7: 46-47). Yine aynı yıl Kasım ayında Dâhiliye Uzmanı Selim Çapa tarafından haftada iki saat zehirli gaz dersi verilirken, müzik öğretmeni Sadi Leblebici tarafından 24 öğrenciye haftada iki saat müzik dersleri verilmiştir. Ortaokul yabancı dil öğretmeni Halil Fehmi tarafından haftada iki saat 15 öğrenciye Almanca dersi, bando öğretmeni tarafından da haftada iki saat 7 öğrenciye piyano dersi verilmiştir (Çorumlu, S. 8: 96).

1939 yılında verilen kurslar, bir önceki yılda verilenlere benzerlik arz etmiştir. Bu yıl içerisinde müzik öğretmeni Sadi Leblebici tarafından 27 öğrenciye haftada iki saat keman dersi verilmiş, Almanca dersine devam eden 7 öğrenciye ise ortaokul yabancı dil öğretmeni Halil Fehmi tarafından ders verilmiştir (Çorumlu, S. 11: 32).

II. Dünya Savaşı'nın başlaması verilen kursların mahiyetini de değiştirmiştir. Bu dönemde halka herhangi bir savaş durumunda yapmaları gerekenleri öğretebilmek amacıyla kurslar açılmıştır. 1940 Ağustos ayında "Zehirli Gazdan Korunma Çareleri" hakkında kurslar verilmiştir. Halkın geniş katılımının gerçekleştiği bu kurslar II. Dünya savaşının halkın nezdinde önemli endişeler yarattığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Halk Dershanelerinin en önemli vazifelerinden birisi de okuma yazma bilmeyen halka bu melekeleri kazandırmak olmuştur. Türkçe okuma-yazma bilmeyenler için 23 Mart 1940'ta bir kurs açılmış ve bu kursa 61 öğrenci devam etmiştir (Çorumlu, S. 18: 28).

Kurslar açılırken sadece halkı bilinçlendirmek ya da okuma yazma öğretmek gibi gayeler güdülmemiş, meslek kazandırmak düşüncesi de göz önünde bulundurulmuştur. Kadınlara yönelik olarak 13 Mayıs 1940'ta "Şapka ve Çiçek Kursu" açılmış, dokuz ay devam eden bu kursa 45 öğrenci katılmıştır. Yine dokuz ay devam etmek üzere, 15 Mayıs 1940 tarihinde "Dikiş Nakış Kursu" açılmış ve bu kursa da 72 öğrenci katılmıştır. Bu dönemde Anadolu insanının hayatına yeni yeni girmeye başlayan otomobil ve bunların kullanımı da yeni bir meslek sahasını doğurmuş, şoförlük mesleğinin icra edilebilmesi için erkeklere yönelik olarak "Şoförler Kursu" verilmiştir. Bu durum birçok alanda olduğu gibi Halkevlerinin yeniliklerin öncüsü olduğunu göstermektedir. Ayrıca el becerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak kurslar da düzenlenmiştir. Örneğin öğrencilere yönelik olarak, "Kâğıttan Çiçek Yapma Kursu" açılmış ve 500 öğrenci kâğıttan çiçek yapmayı öğrenmişlerdir. II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllar olduğundan "Zehirli Gazlardan Korunma Çareleri" hakkında kurslar verilmeye devam edilmiştir (Çorumlu, S. 25: 26).

1941 yılında da meslek edindirmeye yönelik kurslar devam etmiştir. Bu dönemde Halkevi tarafından 10 adet tezgâh ve çıkırık alınmış ve "El Dokumacılık Kursu" açılmıştır. Bu kursta dikkat çeken unsurlardan birisi de şehirde yaşayan ahali kadar köylülerde yaşayan ahalinin de kursa katılmasının sağlanmaya çalışılmış olmasıdır (Çorumlu, S. 28: 30).

Şubenin faaliyetlerinin ne derecede faydalı olduğu meselesi belli dönemlerde CHP Genel Sekreterliği ile Çorum Halkevi

arasında yazışmalara da konu teşkil etmiştir. 1942 yılında Çorum Halkevi'nin bando takımı için bir Bando Öğretmeni gönderilmiş ve bu öğretmenin ne ölçüde faydalı olduğunu öğrenmek maksadıyla CHP Genel Sekreterliği makamından Çorum Halkevi'ne şu sorular yöneltilmiştir:

1-Bando sazlarının cinsi ve markalarının iyilik derecesi nedir?

2-İstenilen bando sazları nelerdir?

3-Bando repertuarı (eserler, bestekârları, nasıl bir bando için yazıldığı) nelerdir?

4-Bandoda çalışanlarından ücretli ve ücretsiz olarak çalışanların durumu nedir?

5-Gençler bu faaliyetlere katılıyorlar mı? (BCA, 490.01/1041.1003.1.10).

Söz konusu yazışmadan, faaliyetlerin göstermelik olarak gerçekleştirilmediği, asli maksadın fayda sağlamak üzerine kurulduğu anlaşılmaktadır.

Halk Dershaneleri Şubesi düzenlediği kurslar aracılığıyla özellikle Güzel Sanatlar Şubesi faaliyetleri için yetişmiş eleman sağlama vazifesini de büyük ölçüde üzerine almıştır. Nitekim 1942 yılında Güzel Sanatlar şubesi ile birlikte gerçekleştirilen, "Yaylı ve Vurgulu Sazlar Kursu" açılmıştır. Yaylı sazlarda "Keman Kursu"na 20, "Violensel"e 2, vurgulu sazlardan "Piyano"ya 3, "Mandolin Kursu"na 12 kursiyer devam etmiştir. Bu öğrenciler haftada altı gün eğitim almışlar ve ilk konserlerini İsmet İnönü'nün Çorum'a gelişlerinin yıldönümü dolayısıyla Halkevinde vermişlerdir (BCA, 490.01/1041.1003.1.8). Ayrıca "Halkoyunları" ile ilgili bir kursun da bu dönemde açılması düşünülmüştür (BCA, 490.01/1041.1003.1.9).

1943 yılında bir bando kursu açılmış bu kursa 20 kişi katılmıştır (BCA, 490.01/1041.1003.1.5). 1944 yılına gelindiğinde Şube, okuma yazma bilmeyenlere yönelik olarak dört ay devam edecek bir "Okuma Yazma Kursu" açmıştır. Kursların toplumun bütün kademelerine yönelik olarak gerçekleştirilmeye çalışıldığını söylemek mümkündür. Bu maksatla ceza evinde de "Okuma Yazma Kursu" açılmış ve mahkûmlara ders araç gereç yardımında bulunulmuştur. Bu kurslara 180 mahkûm devam etmiştir

(Çorumlu, S. 44: 31-32). Yine bu yılın Şubat ayında Halk dershaneleri ve Kurslar Şubesi, bir “*Halk Oyunları*” kursu açmıştır. Kursa gerek okul öğrencilerinden gerekse gençlerden yüzlerce istekli devam etmiş, “*Çorum Halayı*” ile “*İğdeli Gelin*” oyunları öğrenilmiştir (Çorumlu, S. 44: 31). Dört ay devam eden okuma yazma bilmeyenler için açılan kursta öğrencilere sınav yapılmış 62 öğrenciye diploma verilmiştir (Çorumlu, S. 48: 32).

1945 yılına gelindiğinde Müzik Dershanesinin faaliyetleri hızla ilerlemiş olup, saz, milli hava ve milli oyunlar kursları da çalışmalarını yürütmüşlerdir. Ayrıca halkevinde bulunan okuma dershanesinin sınavları yapılmıştır. 23 öğrenci diploma almaya hak kazanmıştır. Cezaevinde de okuma kurslarının eğitimi devam etmiştir (Çorumlu, S. 54: 32). Aynı yıl Nisan ayı çalışmalarına bakıldığında ise “*Halkoyunları*” ve “*Saz*” kurslarının aralıksız devam ettiği ve yüzlerce gencin bu kurslardan yararlandığı görülmektedir (Çorumlu, S. 55: 24).

1946 yılında Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinin faaliyetleri şu şekildedir:

1-Her yıl Halkevinde ve Cezaevinde okuma yazma “*A ve B kursları*” açılmış ve birçok vatandaşın okuma yazma öğrenmeleri sağlanmıştır.

2-Zaman ihtiyaçlarına göre biçki, dikiş, çiçek nakış ve sanat resimleri kursları açılmıştır.

3-Derslerinde geri kalmış öğrencileri sınava hazırlamak ve bilgilerini arttırmak için her yıl ayrıca bir Matematik kursu açılmıştır.

4-Milli oyun ve sazları öğrenmek isteyenlere kurslar açılmış ve heveslilere çalışma imkânı hazırlanmıştır.

5-Ayrıca arıcılık ve elektrikçilik gibi kursları için malzeme alınmıştır (Çorumlu, S. 56: 31).

1946 Nisan ayında halkevinin açtığı okuma yazma kursu sona ermiş ve sınavları yapılmıştır (Çorumlu, S. 58: 24)

1948 yılında Çorum Halkevi Halk Dershaneleri Şubesi faaliyetlerine devam etmiş bu dönemde yapılan okuma yazma

kursunun diploma töreni 29 Mayıs 1948'de gerçekleştirilmiştir (BCA, 490.01/1053.1044.2.20-21).

1950 yılında da Çorum Halkevi'nin Halk Dershaneleri Şubesi faaliyetlerini devam ettirmiştir. Bu dönemde okuma bilmeyen vatandaşlar için 20 Şubat'ta bir kurs açılmış, 22 kursiyerin devam ettiği bu kursun öğretmenliğini, Tanyeli İlkokulu öğretmenlerinden Mehmet Uzel yapmıştır (BCA, 490.01/1053.1044.2.6). Bu kursu gerçekleştiren Mehmet Uzel'e 200 lira ücret verilmiştir (BCA, 490.01/1053.1044.2.2).

Sonuç

Cumhuriyet Halk Partisi'nin bir kültür kolu olan Halkevleri, 1932'de kuruluşundan, 1951'de kapatılışına kadar, Türk milletinin modernleşmesi ve Türk İnkılabının kökleşmesinde çok önemli bir role sahip olmuştur. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeni rejimin geniş halk kitlelerine benimsetilmesi ve yeni rejimin kazanımlarının ülkenin her bir noktasına ulaştırılması amacıyla kurulmuş olan Halkevlerinin temel amacı devlet-halk arasındaki birlikteliği sağlamak olmuştur. Bu temel misyon Cumhuriyet ideolojisinin benimsenmesi ve yaşatılması için son derece önemlidir.

Çorum Halkevi, 1933'te kuruluşundan 1951'de kapatılışına kadar 18 yıllık hizmet döneminde, Çorum'da önemli işler gerçekleştirmiş, Çorum bölgesinde Türk İnkılabının kökleşmesini sağlamanın yanında, bölgenin modernleşmesinde etkin bir rol üstlenmiştir. Şubeleri aracılığıyla, edebi derlemelerden, konferanslara, tarihi mirasın araştırılmasından, temsillere, müzik çalışmalarından, köy gezilerine kadar çok farklı alanlarda faaliyet göstermiştir. 1933 yılında ilk kuruluş aşamasında dört şubeyle faaliyetlerine başlayan Çorum Halkevi, 1937 yılına gelindiğinde dokuz şubesi de faaliyetlerine devam etmiştir. Bu şubelerden biri olan Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi halk eğitimi faaliyetleri açısından önemli bir yere sahip olmuştur. Şube; halka okuma yazma öğretmek, onların bilgi seviyelerini yükseltmeyi ve çeşitli kurslarla halkı donanımlı hale getirmeyi kendisine amaç edinmiştir. Kurslar açılırken sadece halkı bilinçlendirmek ya da okuma yazma öğretmek gibi gayeler güdülmemiş, kursa katılanlara meslek kazandırmak düşüncesi de göz önünde

bulundurulmuştur. Kadınlara yönelik olarak açılan, Şapka ve Çiçek Kursu, erkeklere yönelik olarak açılan Şoförler Kursu örnek gösterilebilir. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, açtığı kurslar aracılığıyla toplumun modernleştirilmesini sağladığı gibi, insanların iş sahibi olmasında da bir okul hizmeti sunmuştur.

Kaynakça

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 490.01/1041.1003.1.10.

BCA, 490.01/1041.1003.1.5

BCA, 490.01/1041.1003.1.8.

BCA, 490.01/1041.1003.1.9.

BCA, 490.01/1053.1044.2.2.

BCA, 490.01/1053.1044.2.20-21.

BCA, 490.01/1053.1044.2.6.

BCA, 490.01/847.353.3.

BCA, 490.01/984.813.2.42.

BCA, 490.01/984.813.2.76.

Resmi Yayınlar

CHF Halkevleri Talimatnamesi, (1932). Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara.

CHP, (1940). *CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi*. Ankara: Zerbamat Basımevi.

CHP, (1943). *CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942*. Ankara.

CHP, (1936). *103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı*. Ankara: Maarif Derleme Müdürlüğü.

Sürelî Yayınlar

Çorumlu, S. 7, 29 I. Teşrin 1938.

- Çorumlu, S. 8, 15 II. Teşrin 1938.
Çorumlu, S. 11 15 Şubat 1939.
Çorumlu, S. 18, 1 Kanun-ı Sani 1940.
Çorumlu, S. 25, 1 Ağustos 1940.
Çorumlu, S. 28, 1 Ağustos 1941.
Çorumlu, S. 44, 1 Şubat 1944.
Çorumlu, S. 48, 1 Mayıs 1944.
Çorumlu, S. 54, 1 Nisan 1945.
Çorumlu, S. 55, 1 Mayıs 1945.
Çorumlu, S. 56, 24 Şubat 1946.
Çorumlu, S. 58, Nisan-Mayıs 1946.
T.C. Resmî Gazete, S. 1048, 24 Teşrin-i sani 1928.

Telif Eserler

64

- Çankaya, N. (2019). *Halk Eğitim Merkezlerinde Eğitim Alan Yetişkinlerin Motivasyonuna Etki Eden Unsurların İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Çeçen, A. (1977). Türkiye’de Halk Eğitimi. *Eğitim ve Bilim*, 2 (10), s. 20-25.
- Duman, S. (2008). *Türk Modernleşme Sürecinde Sivas Halkevi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Durukan, H. (1987). *Cumhuriyet Döneminde Halk Eğitimi ve Yönetimi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ezer, F. (2019). Köy Enstitülerinin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi. *Belgi Dergisi*, 2 (19), s. 1786-1804.
- Geray, C. (2002). *Halk Eğitimi*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Güneş, F. (1996). *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*. Ankara: Ocak Yayınları.

- Özer, İ. (2010). *Türk Modernleşmesinde Halkevleri ve Diyarbakır Halkevi Örneği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özer, İ. (2020). *Halkevleri*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Özer, İ. (2011). Mustafa Kemal Atatürk'ün Halkçılık Anlayışı ve I. TBMM'de Halkçılık Tartışmaları. *GOP Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1 (6), s. 47-77.
- Özer, İ. (2011). Halkevlerinin Milli Birliği Sağlama Yolundaki Faaliyetleri (1932-1950). *NWSA*, 2 (6), s. 251-263.
- Türkmen, İ. (2010). Toplumsal ve Kültürel İşlevi Yönünden Yeni Görüş Dergisi. *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (Güz 2010), 7, s. 259-275.
- Türkmen, İ; Tekinsoy, B. (2016). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Halkevlerinin Tarih Öğretimine Katkılarına Dair Bir Değerlendirme, *Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri*, C. 2, Ankara: Türk Eğitim Sen Yayınları, s. 155-165.
- Türkmen, İ. (2018). *Kastamonu Halkevi ve Türkiye'nin Modernleşme Sürecine Katkıları (1932-1951)*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Türkoğlu, N; Uça, S. (2011). Türkiye'de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Adnan Menderes Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (2), s. 48-62.